

Ne işçi devleti ne burjuva devleti mi?*

Lev Davidoviç Trotskiy

Siyasal biçim ve toplumsal içerik

Burnham ve Carter Yoldaşlar Sovyet devletinin sınıf karakteri üzerine yeni bir soru işaretini ortaya attılar.¹ Sordukları soruya verdikleri yanıt bana

* 25 Kasım 1937'de yazılan bu makale, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1938'de Dördüncü Enternasyonal'in sekiyonu olarak kurulmuş olan Sosyalist İşçi Partisi'nin (SWP) kuruluş hazırlıkları devam ederken yayınlanan *İç Bülten*'in (OCSPC) Aralık 1937 tarihli üçüncü sayısında yayımlanmıştır. SWP'nin kuruluş kongresi öncesindeki iç tartışmaya Trotskiy'in katkısıydı. *İç Bülten*'in Kasım 1937 tarihli ikinci sayısında, Kongre Düzenleme Komitesi'nin Sovyetler Birliği hakkındaki karar taslağı ve Trotskiy'in burada analiz ettiği, Burnham ile Carter'in daha uzun değişiklik önerisi yayımlanmıştı (*İç Bülten*'in üçüncü sayısında Burnham ile Carter'in Trotskiy'e yanıtları da yer almaktaydı). SWP'nin hangi süreçlerden geçerek partileştiği konusunda bilgi Türkçe'de şu kaynakta bulunabilir: Sungur Savran, "Parti ve Sekt: Devrimci Önderlik İnşasında Trotskiy Yöntemi", *Sınıf Bilinci*, sayı 7, Haziran 1990, özellikle s. 18-20.

1 James Burnham ve Joseph Carter, ABD'li Trotskistlerin kendi öncü partilerini kurmadan önce entrizm yaptıkları, kitlesel bir geçmişten gelen geleneksel bir işçi sınıfı partisi olan Sosyalist Parti'nin sol kanadının Trotskist hizbinin ve daha sonraki Sosyalist İşçi Partisi'nin (SWP) Bolşevik-Leninist hizbinin önderleriydi. Kongre öncesindeki tartışmada, önderlik içinde, partinin Sovyetler Birliği'ni bir işçi devleti olarak tanımlayışını değiştirmeye çalışan eğilimi temsil ettiler; ancak,

göre tamamen yanlış. Fakat bu yoldaşlar, bazı aşırı solcuların yaptığı gibi bilimsel analizin yerine yaygarayı geçirmeye kalkışmadıkları ölçüde, bizler B. ve C. ile bu olağanüstü derecede önemli soruyu tartışabiliriz ve tartışmalıyız.

B. ve C. günümüz burjuva devletleri ile SSCB arasındaki temel farkın, ifadesini mülkiyet biçimindeki değişimin bir sonucu olarak üretici güçlerin etkili gelişiminde ortaya koyduğunu unutmuyorlar. Buna ilaveten, “Ekim Devrimi”yle beraber kurulan ekonomik yapının temelde değişmediğini” de kabul ediyorlar. Bundan, SSCB’yi emperyalist saldırılardan korumanın Sovyet ve dünya proletaryasının görevi olduğunu çıkarıyorlar. Bu konuda B. ve C. ile tamamen mutabıkız. Fakat, mutabakatımızın derecesi ne kadar yüksek olsa da, tartışmanın tamamı bundan ibaret değil. B. ve C. kendilerini her ne kadar aşırı solcular ile birlikte konumlandırmaları da, SSCB’nin “Marksizmin bu terime geleneksel olarak (?) verdiği anlamda” bir işçi devleti olmadığını ifade ediyorlar. Ancak, “ekonomik yapı ... hâlâ temelde değişmediği” için, SSCB bir burjuva devleti de olmamıştır. B. ve C. aynı zamanda (biz onları bu fikirlerinden dolayı ancak tebrik edebiliriz) bürokrasinin bağımsız bir sınıf olduğunu da reddediyorlar. Bu tutarsız yaklaşımların sonucunda, tam da bir Stalinist’in söyleyeceği gibi, Sovyet devletinin genel anlamıyla sınıf egemenliğine dayalı bir örgütlenme olmadığı sonucu ortaya çıkıyor. Öyleyse, Sovyet devleti nedir?

Böylece devletin sınıf teorisini revize etmeye yönelik yeni bir çabayla karşı karşıya buluyoruz kendimizi. Söylemeye bile gerek yok, biz fetişist değiliz; eğer yeni tarihsel olgular teorisinin gözden geçirilmesini gerektirse, biz bundan kaçınmazdık. Ancak eski revizyonistlerin acı deneyimleri bize her durumda sağlıklı bir temkin aşılmalıdır. Yeni bir doktrin inşa etmeye başlamadan önce, eski teoriyi ve yeni olguları zihnimizde tekrar tekrar tartışmalıyız.

B. ve C. kendileri geçerken proletarya hâkimiyetinin, öznel ve nesnel koşullara bağlı olarak, “kendini bir dizi farklı devlet biçimleri altında ifade edebileceğine” değiniyorlar. Daha da açık olabilmek adına şunu ekleyeceğiz: ya Sovyetler içinde birçok parti arasında var olan mücadelelerle, ya bir

emperyalist saldırıya karşı SSCB’nin savunulmasına destek vermeye devam edeceklerini ısrarla belirttiler. Ayrıca, Bolşevik örgüt politikasının merkeziyetçi yanlarına dair kaygılarını ifade etmeye de başlamışlardı. SSCB üzerine önerileri SWP kongresinde altmış dokuz çoğunluk oyuna karşı üç delegenin oyunu aldı. 1940 yılında, Max Shachtman ve Martin Abern’i de yanlarına alarak, Sovyet devletinin sınıf doğası konusu nedeniyle SWP’den koptular. Burnham kısa süre sonra Shachtman’ın kurduğu partiden de ayrıldı ve sağcı-milliyetçi bir konuma geçti. Bu ikinci aşamaya ilişkin olarak bilgi için bkz. Lev Trotskiy, *Marksizmi Savunurken. Yazılar ve Mektuplar*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992.

partinin tekeliyle ya da hatta iktidarın fiilen bir şahsın elinde yoğunlaşmasıyla. Elbette kişisel diktatörlük, rejimin karşısındaki en büyük tehlikenin bir belirtisidir. Fakat aynı zamanda, belirli koşullar altında, kişisel diktatörlük aynı rejimi kurtarmanın tek yoludur. Demek ki, devletin sınıf doğası yalnızca politik biçimleriyle değil aynı zamanda toplumsal içeriği tarafından da belirlenir; yani, verili devletin koruduğu ve savunduğu mülkiyet biçimlerinin ve üretim ilişkilerinin karakteri tarafından.

B. ve C. ilke olarak bunu inkâr etmezler. Yine de SSCB'yi bir işçi devleti olarak görmeyi reddediyorlarsa, bu, biri ekonomik diğeri politik karakterde iki nedenden ötürüdür. “Geçen yıl” diye yazarlar, “bürokrasi açıkça, planlı ve ulusallaştırılmış ekonominin yıkımı yoluna girmiştir.” (Sadece “yola girmek” mi?) Daha ileride, gelişme yolunun “bürokrasiyi kamulaştırılmış ekonominin gerekleri ve çıkarlarıyla giderek artan ve derinleşen bir çatışmaya getirdiğini” okuyoruz (sadece “getirdiğini” mi?). Bürokrasi ile ekonomi arasındaki çelişki daha önce gözlemlenmişti, ancak geçtiğimiz yıl için “bürokrasinin faaliyetlerinin aktif olarak planı sabote ettiği ve devlet tekeli çözdüğü” söyleniyor (sadece “çözüyor” mu? Dolayısıyla henüz çözmemiş mi?).

Yukarıda bahsedildiği gibi ikinci iddia politik bir karaktere sahiptir. “Proletarya diktatörlüğü kavramı ağırlıklı olarak politik bir kategoridir, ekonomik değil... Proletaryanın sınıf iktidarının tüm biçimleri, organları ve kurumları artık yok edilmiştir ki bu da proletarya iktidarının yok edildiği anlamına gelir.” Proletarya iktidarına dayalı rejimin “farklı biçimlerini” duyduktan sonra, ikinci görüş, kendi başına düşünüldüğünde, insana şaşkıncı geliyor. Tabii ki proletarya diktatörlüğü yalnızca “ağırlıklı” olarak değil, büsbütün ve eksiksiz bir biçimde “politik bir kategoridir.” Fakat bu politikanın kendisi yalnızca ekonominin yoğunlaşmış halidir. Sosyal Demokrasinin devlet ve sovyetlerdeki egemenliğinin (Almanya 1918-19) proletarya diktatörlüğü ile hiçbir ortak özelliği yoktu çünkü burjuva mülkiyetini dokunulmaz olarak korumuştur. Fakat kamulaştırılmış ve ulusallaştırılmış mülkiyeti emperyalistlerden koruyan rejim, politik biçimlerden bağımsız olarak, proletarya diktatörlüğüdür.

B. ve C. “genel olarak”, bunu kabul etmektedir. Bundan dolayı, baş vurdukları yol ekonomik iddiayı politik iddia ile birleştirmek olur. Onlara göre, bürokrasi yalnızca proletaryayı politik iktidardan mahrum bırakmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomiyi çıkmaza sürüklemiştir. Bundan önceki dönemde bürokrasi tüm gerici özelliklerine rağmen nispeten ilerici bir rol oynadıysa da, bugün itibarıyla gerici bir unsur haline gelmiştir. Bu akıl

yürütmede, Dördüncü Enternasyonal'in önceki tüm değerlendirme ve teşhisleriyle tamamen uyuşan sağlıklı bir çekirdek vardır. Pek çok defa "aydınlanmış mutlakiyetçiliğin" burjuvazinin gelişiminde ilerici bir rol oynadığını, ama sonradan bu gelişimi durduran bir fren haline geldiğini belirtmişizdir; bu çatışma kendini, bilindiği gibi, devrimle çözdü. Sosyalist ekonomi için zemini hazırlarken, "aydınlanmış mutlakiyetçiliğin" ilerici bir rolü karşılaştırılmayacak kadar kısa bir süre boyunca oynayabileceğini de yazdık. Bu öngörü gözlerimizin önünde açık bir şekilde doğrulandı. Kendi başarısına aldanarak, bürokrasi ekonomik büyümede gittikçe daha yüksek katsayılara ulaşabileceğini sandı. Tam bu sırada şiddetli bir ekonomik krizle karşılaştı. Bu kriz bürokrasinin şimdiki telaşının ve çılgın ölçülere varan baskıcılığının ana sebeplerinden biridir. Bu SSCB'deki üretici güçlerin gelişiminin şimdiden durduğu anlamına mı geliyor? Böyle bir iddiada bulunmayı göze almıyoruz. Kamulaştırılmış bir ekonominin yaratıcı olanakları öylesine fazladır ki üretici güçler, bürokrasinin onları frenleyici niteliğine rağmen, bugüne kadar olandan daha yavaş bir hızda da olsa, yıllar boyu gelişebilir. Bu sebeple şu anda kesin bir tahmin yapmak hemen hemen hiç mümkün değildir. Her halükârda, bürokrasiyi paramparça etmekte olan **politik** kriz, bugün onun için, üretici güçlerin duraklama olasılığından çok daha tehlikelidir. Fakat, meseleyi yalınlaştırmak adına, bürokrasinin daha şimdiden ekonomik gelişmenin önünde mutlak bir engel olarak yükseldiğini kabul edelim. Yine de bu durum SSCB'nin sınıf doğasının değiştiğini veya SSCB'nin sınıf karakterinden yoksun olduğunu gösterir mi? Bana öyle geliyor ki, yoldaşlarımızın yanıldığı başlıca nokta burasıdır.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar burjuva toplumu üretici güçleri geliştirdi. Yalnızca yüzyılın geçtiğimiz çeyreğinde burjuvazi ekonomik gelişmenin önünde mutlak bir engel haline geldi. Bu burjuva toplumunun burjuva olmaktan çıktığını mı gösterir? Hayır, bu yalnızca burjuva toplumunun **çürüyen** bir burjuva toplumu haline gelmiş olduğunu gösterir. Bir dizi ülkede burjuva mülkiyetinin muhafazası yalnızca faşist rejimlerin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. Diğer bir deyişle, burjuvazi bugün kendisinin direkt olarak politik hâkimiyetini sağlayacak tüm biçim ve araçlardan yoksundur ve bir aracı kullanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu durum devletin artık burjuva devleti olmadığını mı gösterir? Faşizm barbarca yöntemlerle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti koruduğu ölçüde, faşist yönetimin kontrolü altındaki devlet de o ölçüde burjuva kalır.

Yukarıda yaptığımız mukayesenin her yönüyle geçerli olduğunu söylemek niyetinde değiliz. Yine de bu mukayese, iktidarın bürokrasinin elinde

toplanmasının ve hatta üretici güçlerin gelişim hızının yavaşlamasının bile kendi başlarına toplumun ve onun devletinin sınıf doğasını değiştirmeyeceğini gösteriyor. Devletin sınıf doğasını ancak ve ancak mülkiyet ilişkilerine devrimci veya karşı devrimci bir gücün müdahalesi değiştirebilir.²

Peki, tarihte devlet ile ekonomi arasında yaşanan sınıf çatışması örnekleri yok mudur? Elbette vardır! [Fransa’da] “üçüncü zümre” iktidarı ele geçirdikten sonra, toplum birkaç yıl boyunca feodal kaldı. Sovyet iktidarının ilk aylarında, proletarya bir burjuva ekonomisi temelinde hüküm sürdü. Tarımsal alanda proletarya diktatörlüğü epey bir süre boyunca küçük burjuva ekonomisi temeli üzerinde işledi (bu durum şimdi bile hatırı sayılır ölçüde devam etmektedir.) Eğer SSCB’de bir burjuva karşı devrimi başarılı olursa, yeni hükümet uzunca bir süre varlığını kamulaştırılmış ekonomiye dayanarak sürdürmek zorunda kalacaktır. Öyleyse ekonomi ve devlet arasındaki bu tip geçici çatışmalar ne anlama gelmektedir? Böyle bir durum bir **devrim** ya da **karşı-devrim** demektir. Bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde zafer kazanması, kazanan sınıfın ekonomiyi kendi çıkarlarına göre yeniden inşa edeceğine işarettir. Tüm toplumsal dönüşümler için gerekli bir aşama olan bu tip karşıtlıkların olduğu durumlar, gerçek bir patronun yokluğunda bir memur tarafından, yani bürokrasi tarafından sömürülen bir sınıfsız devlete dair teoriye hiçbir ortaklık taşımaz.

Norm ve olgu

Birçok yoldaş için SSCB’nin doğru bir sosyolojik analizini yapmalarını zorlaştıran şey, nesnel, diyalektik bir yaklaşımın yerine öznel, “normatif” bir yaklaşımı koymalarıdır. Burnham ve Carter’in Sovyetler Birliği’nin “Marksizmin bu terime geleneksel olarak verdiği anlamda” bir işçi sınıfı devleti olarak kabul edilemeyeceğini söylemeleri sebepsiz değildir. Bu, basitçe, SSCB’nin programımızda öne sürülen işçi devleti normlarına uygun olmadığı anlamına geliyor. Bu konuda herhangi bir uyuşmazlığımız olamaz. Bizim programımız, işçi devletinin adım adım gelişeceği ve süreç içinde tamamen

2 [Trotskiy’in notu] Editörlüğünü Fenner Brockway’in yaptığı Londra gazetesi *New Leader*, 12 Kasım tarihli bir başyazıda şunu yazmış: “Bağımsız İşçi Partisi, Sovyet Rusya’da sosyalizmin ekonomik temellerinin yıkıldığı yönündeki Trotskist görüşü kabul etmez.” Bu insanlar hakkında ne söylenebilir? Kendilerinin hiçbir fikri bulunmadığından, başkalarının düşüncelerini de anlamıyorlar. İşçilerin zihnine yalnızca kafa karışıklığı ekebilirler. [DM’nin notu: *New Leader* (Yeni Öncü) İngiliz Bağımsız İşçi Partisi’nin (ILP) gazetesiydi. 1893’te kurulan ILP, daha sonra İşçi Partisi’nin kurulmasına yardım etti; 1931 yılında ayrıldıysa da 1939’da yeniden İşçi Partisi’ne katıldı. Makalenin yazıldığı tarihte ILP’nin önderlerinden biri olan Fenner Brockway, Dördüncü Enternasyonal’e karşıydı.]

yok olacağı fikrine dayanıyordu. Fakat her zaman “programa uygun” akmayan tarih bizi yozlaşmakta olan bir işçi devletiyle karşı karşıya getirdi.

Ama bu, bizim programımızın gerekleriyle çelişen bir işçi devletinin bu yüzden artık işçi devleti olarak görülemeyeceği anlamına mı geliyor? Sıtmanın zehirlemiş olduğu bir karaciğer normal tipte bir karaciğer değildir. Ancak, bu nedenle karaciğer olmaktan çıkmaz. Onun doğasını anlamak için, anatomi ve fizyoloji yeterli değildir, patoloji de gereklidir. Elbette, hasta karaciğeri görünce “Bu nesne benim istediğim gibi değil” demek ve ona sırt dönmek çok daha kolaydır. Ama bir doktorun böyle bir lüksü yoktur. Hastalığın durumuna ve bunun sonucunda organda ortaya çıkan bozulmaya göre ya ilaç tedavisine (“reform”) ya da ameliyata (“devrim”) baş vurmalıdır. Ama bunu yapabilmek için doktor ilk önce bozulmuş organın hastalıklı bir karaciğer olduğunu anlamalı, onu başka bir şey sanmamalıdır.

Daha çok aşına olduğumuz bir benzetme yapayım: işçi devleti-sendika benzetmesi. Bizim programımızın bakış açısından, sendika bir sınıf mücadelesi örgütü olmalıdır. Bu durumda Amerikan İşçi Federasyonu’na (İngilizce kısaltmasıyla AFL) karşı takınmamız gereken tutum ne olmalıdır? Başında burjuvazinin kendini gizlemeye bile gerek duymayan ajanları durmaktadır. Tüm önemli meselelerde, Green, Woll ve şürekâsı beyefendiler proletaryanın çıkarlarının tam karşısında duran bir politik hat izlemektedir. Bu benzetmeyi daha da ileri götürebilir ve CIO’nun sahneye çıkmasına kadarki dönemde AFL kısmen de olsa ilerici çalışmalar ortaya koyduysa bile, bugün itibarıyla faaliyetlerinin içeriği CIO’nun içindeki daha ilerici (ya da daha az gerici) yönelimlere karşı olmak ekseninde şekillendiğinden, Green’in aygıtının tamamen gerici bir nitelik kazandığını söyleyebiliriz. Bu tamamen doğru olurdu. Ama AFL bu nedenle bir sendikalar örgütü olmaktan çıkmamıştır.

Devletin sınıf karakteri onun üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçimleriyle kurduğu ilişki tarafından belirlenir. Sendika türü işçi örgütlerinin karakteri ise onların ulusal gelirin bölüşümü ile kurduğu ilişki üzerinden şekillenir. Green ve şürekâsının üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti savunması olgusu, onları burjuva olarak karakterize eder. Eğer bu beyefendiler buna ek olarak burjuvazinin kazancını işçilerin saldırılarından korumaya kalkar; grevlere, ücretlerde artışa, işsizlere yardıma karşı mücadele yürütürlerse, karşımızda sendika değil bir sarı sendika var demektir. Oysa Green ve şürekâsı, taban kaybetmemek için, işçilerin ulusal gelirden aldıkları payı arttırmak -veya en azından bu payın küçülmesini engellemek- için işçi mücadelelerine belirli sınırlar dâhilinde önderlik etmelidir. Bu nesnel gösterge her önemli durumda en gerici sendika ile sarı sendika arasında bir çizgi

çekmemiz için yeterlidir. Dolayısıyla bizim görevimiz yalnızca AFL içinde çalışmaya devam etmek değil, aynı zamanda onu grev kırıncılardan, Ku Klux Klan'dan ve benzerlerinden korumaktır.

Green'inki gibi Stalin'in fonksiyonu da ikili bir karaktere sahiptir. Stalin bürokrasiye ve dolayısıyla da dünya burjuvazisine hizmet ediyor; ancak Stalin bürokrasinin kendi çıkarları doğrultusunda istismar etmekte olduğu sosyal temeli savunmadan bürokrasiye de hizmet edemez. Bu ölçüde Stalin kamulaştırılmış mülkiyeti emperyalist saldırılardan olduğu kadar, bürokrasinin açgözlü ve tahammülsüz katmanlarından da korumaktadır. Ancak bu savunma için kullandığı yöntemler Sovyet toplumunun toptan bir yıkımının zeminini hazırlamaktadır. Stalin kliği tam da bu nedenle devrilmelidir. Proletarya bu görevi emperyalistlere havale edemez. Stalin'e rağmen, proletarya SSCB'yi emperyalist saldırılardan korur.

Tarihsel gelişim bizi çok çeşitli türden sendikalara alıştırmış bulunuyor: militan, reformist, devrimci, gerici, liberal, Katolik. İşçi devletinde durum farklıdır. Onu ilk kez görüyoruz. Bu bizim SSCB'ye yaklaşımımızı münhasıran devrimci programın normlarına göre belirleme eğilimimizi açıklar. Buna karşılık, işçi devleti farklı tarihsel güçlerin etkisine maruz kalan nesnel tarihsel bir **olgudur** ve gördüğümüz gibi "geleneksel" normlarla tamamen çelişkiye düşebilir.

B. ve C. Yoldaşlar Stalin ve şürekâsının politikalarıyla uluslararası burjuvaziye hizmet ettiklerini söylemekte tamamen haklıdırlar. Fakat bu doğru düşünce zaman ve mekânın doğru koşulları içine yerleştirilmelidir. Hitler de burjuvaziye hizmet etmektedir. Ancak Stalin ve Hitler'in işlevleri arasında bir fark vardır. Hitler mülkiyetin burjuva biçimlerini korumaktadır. Stalin bürokrasinin çıkarlarını mülkiyetin proleter biçimlerine adapte ederek savunmaktadır. Aynı Stalin İspanya'da, burjuva rejiminin topraklarında, Hitler'in yaptığını yapmaktadır (politik yöntemler konusunda Stalin ve Hitler birbirlerinden genel olarak çok az farklılaşırlar.) Aynı Stalin'in SSCB ve İspanya'da farklı roller oynaması bürokrasinin bağımsız bir sınıf değil, sınıfların aleti olduğunu ve devletin toplumsal karakterinin bürokrasinin erdemi veya hainliği tarafından belirlenmesinin olanaksız olduğunu göstermektedir.

Bir işçi devletinin bürokrasisinin burjuva bir karaktere sahip olduğu iddiası, zihinleri bütünüyle formel düşünmeye alışmış insanlara yalnızca anlaşılabilir değil aynı zamanda bütünüyle anlamsız görünecektir. Fakat devletin kimyasal bakımdan arı halleri hiçbir zaman var olmamıştır, genel olarak var olmaz da. Yarı-feodal Prusya monarşisi burjuvazinin en önemli görevlerini yürüttü ve bunu Jakoben bir tarzda değil kendi biçiminde, feodal bir tarzda

yaptı. Japonya’da, bugün bile, devletin burjuva karakteri ve yönetici kastın yarı-feodal karakteri arasında benzer bir ilişkiyi gözlemliyoruz. Ama tüm bu örnekler feodal toplum ile burjuva toplumu arasındaki farkı görmemizi engellemiyor. Evet, feodal güçler ile burjuva güçleri arasındaki işbirliğinin burjuva ve proleter güçler arasındaki işbirliğinden çok daha kolay gerçekleştirilebilir olduğu itirazı ileri sürülebilir, zira ilki sınıf sömürsünün iki biçimini temsil eder. Bu tamamen doğrudur. Ancak, bir işçi devleti bir günde yeni bir toplum yaratamaz. Marx bölüşüm üzerindeki burjuva normlarının işçi devletinin ilk aşamasında varlığını sürdüreceğini yazmıştı (bu konu hakkında *İhanete Uğrayan Devrim*’deki, “Sosyalizm ve Devlet” kısmına bakabilirsiniz³.) Bu düşünceyi iyi ölçüp tartmalı, bütün sonuçlarıyla birlikte düşünmeliyiz. Bir **devlet** olarak, işçi devleti gerekliyse bu tam da burjuvazinin bölüşüm normlarının hâlâ geçerli olmasından dolayıdır.

Bu, işçi devletinde en devrimci bürokrasinin bile bir dereceye kadar bir **burjuva organı** olduğunu gösterir. Elbette, burjuvalaşmanın **derecesi** ve gelişmenin genel eğilimi büyük bir önem taşır. Eğer işçi devleti bürokratik olmaktan çıkar ve adım adım ortadan kalkarsa, bu, gelişmenin sosyalizm yönünde olduğunu gösterir. Buna karşıt olarak, eğer bürokrasi daha da güçlü, otoriter, ayrıcalıklı ve tutucu hale gelirse, bu işçi devletinde burjuva eğilimlerin sosyalizmin aleyhine geliştiğini gösterir; yani diğer bir deyişle, işçi devletinin kurulduğu günden itibaren **bir dereceye kadar** var olan içsel çelişkileri normun gerektirdiğinin aksine azalmaz, artar. Ancak bu çelişki bölüşümden üretime kaymadığı ve kamu mülkiyetini ve planlı ekonomiyi yok etmediği müddetçe, devlet işçi devleti olarak kalır.

Lenin 15 yıl önce söylemişti: “Devletimiz bir işçi devletidir, ancak bürokratik deformasyona uğramış bir işçi devleti.” O dönemde bürokratik deformasyon burjuva rejiminin dolaysız bir mirasını temsil ediyordu ve bu anlamda yalnızca geçmişin bir kalıntısı olarak gözüküyordu. Elverişsiz tarihsel koşulların yarattığı baskı nedeniyle, bürokratik “kalıntı” yeni birtakım unsurlardan beslendi ve önemli bir tarihsel faktör haline geldi. Tam da bu sebeple biz şu anda işçi devletinin **yozlaşmasından** bahsediyoruz. Bu yozlaşma, şimdi Bonapartist terör ayınının gösterdiği gibi, çok kritik bir noktaya ulaştı. Hâlihazırda, “bürokratik deformasyon” işçi devletini, arkasında hiçbir şey bırakmadan yutmaya ve kamulaştırılmış mülkiyetin yıkıntıları üzerinde yeni bir mülk sahibi sınıf yaratmaya hazırlanıyor. Bu ihtimal şu an çok yakın. Ama bunların hepsi yalnızca bir ihtimal ve biz bu ihtimal karşısında

³ Bkz. *İhanete Uğrayan Devrim*, kolektif çeviri, İstanbul: Alef Yayınları, 2006, 3. Bölüm: Sosyalizm ve Devlet, s. 65.

boyun eğmek niyetinde değiliz.

SSCB bir işçi devleti olarak “geleneksel” normlara uymuyor. Bu onun bir işçi devleti olmadığı anlamına da gelmiyor. Ne de “norm”un yanlış olduğunu gösteriyor. “Norm” uluslararası işçi devriminin tam zaferini varsayıyordu. SSCB ise yalnızca geri kalmış ve yalıtılmış bir işçi devletinin kısmi ve sakat bir ifadesidir.

İdealist, ultiatomcu ve “arı” normatif düşünüş dünyayı kendi suretinde inşa etmek ister ve beğenmediği durumlar ortaya çıktığında basitçe onlara sırt çevirir. Sekterler, yani yalnızca kendi hayal dünyalarında devrimci olan insanlar, boş idealist normları kendilerine rehber edinirler. “Bu sendikaları beğenmedik, üye olmayız; bu işçi devletini beğenmedik, savunmayız” derler. Her defasında tarihi yeniden başlatmak isterler. Görmüyor musunuz? Tanrı onlara ideal bir parti ve ideal sendikalar verdiğinde, ideal bir işçi devleti inşa edecekler. Ancak o zamana dek, gerçekliğe elden geldiğince dudak bükecekler. Aman dudağınızı iyi bükün! Sekter devrimbazlığın en ileri ifadesidir bu.

Arı biçimde “tarihsel”, reformist, Menşevik, pasif, muhafazakâr zihniyetin bütün işi, Marx’ın da ifade ettiği gibi, bugünün pisliğini dünün pisliğiyle meşrulaştırmaktır. Bu türün temsilcileri kitle örgütlerine girer ve orada erirler. SSBC’nin aşağılık “dostları”, tarihsel koşulları hatırlatarak, bürokrasinin rezilliğine ortak olurlar.

Bu iki düşünüş biçiminin aksine, diyalektik düşünme tarzı -Marksist ve Bolşevik- olguları nesnel gelişimlerine göre değerlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bu gelişimin içsel çelişkilerinde “normların” gerçekleşmesinin temelini bulur. Elbette programatik normların, ancak **nesnel tarihsel sürecin** ilerici eğilimlerinin genel bir ifadesi olduğu takdirde gerçeklik kazanmasını beklediğimizi de unutmamamız gerekiyor.

Sendikanın programatik bir tanımı yapılacak olsa bu tanım aşağı yukarı şöyle olurdu: Belirli bir sektör veya işkolunda çalışan işçilerin, 1) kapitalizme karşı mücadelede işçilerin durumlarını iyileştirmeyi, 2) burjuvazinin devrilmesi için devrimci mücadeleye katılmayı, 3) ekonominin sosyalist temelde organizasyonuna katılmayı amaçlayan örgütü. Bu normatif tanımı eğer gerçeklikle karşılaştırırsak, kendimizi bugün dünyada tek bir sendikanın olmadığını söylemek zorunda hissederiz. Ama norm ile olgunun bu şekilde karşı karşıya getirilmesi, yani gelişmenin **genelleştirilmiş** ifadesinin aynı gelişmenin **tikel** belirleş biçimi ile karşıtlığının vurgulanması, program ile gerçekliğin böylesine formel, ultiatomcu, diyalektik olmayan bir tarzda karşı karşıya getirilmesi, bütünüyle canlılıktan yoksundur, devrimci partinin

müdahalesine herhangi bir yol açmaz. Öte yandan, var olan oportünist sendikalar, kapitalist çözümlenin baskısı altında, bizim programatik normlarımıza yaklaşabilir, tarihsel olarak ilerici bir rol **oynayabilirler**. Şayet sendikalarda doğru politikalar izlersek **oynayacaklardır da**. Bu elbette liderliğin bütünüyle el değiştirmesini gerektirir. Amerika Birleşik Devletleri'nin, İngiltere'nin ve Fransa'nın işçilerinin Green, Citrine, Jouhaux ve şürekâsından kurtulmaları gereklidir. Sovyet işçilerinin de Stalin ve şürekâsını kapı dışarı etmeleri bir gerekliliktir. Eğer proletarya çok geç olmadan Sovyet bürokrasisini kapı dışarı ederse, zaferinden sonra hâlâ üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olduğu, planlanmış ekonominin asgari ilkelerini içinde barındıran bir ekonomik düzeni devralacaktır. Bu da proletaryanın her şeye baştan başlamaya gerek duymayacağı anlamına gelmektedir. Bu müthiş bir avantajdır! Sadece düşüncesizce daldan dala atlamaya alışkın radikal züppeler bu olanağı görmezden gelebilir. Sosyalist devrim, onun değeri paha biçilmez maddi ilerlemesini hoppaca elinin tersiyle iterek sıfırdan başlanamayacak kadar muazzam ve zorlu bir meseledir.

B. ve C. Yoldaşların, Fransız yoldaşımız Craipeau ve diğerlerinden farklı olarak, üretici güçler faktörünü unutmamaları ve Sovyetler Birliği'nin savunulmasını reddetmemeleri çok iyi. Fakat bu tamamen yetersizdir. Ya bürokrasinin suçu sabit liderliği ekonomik büyümeyi felce uğrattırsa? B. ve C. Yoldaşların böyle bir durumda pasif bir tutum takınarak emperyalizmin SSCB'nin sosyal temellerini yok etmesine izin vermesi mümkün müdür? Eminiz ki bu doğru olamaz. Ancak kendilerinin Marksizmle uyuşmayan bir tanım yaparak SSCB'nin ne bir burjuva ne de bir işçi devleti olduğunu söylemeleri bizi **her türlü** sonuca götürebilir. O yüzden bu tanım kategorik olarak reddedilmelidir.

Hem hâkim hem de ezilen sınıf

Ultra solcular soruyorlar: “Bizi, Stalin'in yönetimindeki SSCB'de proletaryanın ‘egemen sınıf’ olduğuna inandırmaya çalışmalarını vicdanımız nasıl yadırgamaz...?!” Böylesine soyut bir şekilde ifade edilen bir şeyi de biz “yadırgıyoruz.” Mesele şu ki, analiz aşamasında gerekli olan soyut kategoriler, kesin bir somutluk gerektiren sentez söz konusu olduğunda bütünüyle işe yaramaz hale geliyor. Hâlihazırda, SSCB'nin proletaryası yaşamsal gereksinimlerden dahi yoksun olan geri kalmış bir ülkede hâkim sınıftır. SSCB'nin proletaryası insanlığın yalnızca on ikide birini kapsayan bir ülkeyi kontrol etmektedir; insanlığın geri kalan on ikide on biri üzerinde ise emperyalizm söz sahibidir. Daha şimdiden yoksulluk ve ülkenin geri kalmışlığı yüzün-

den sakatlanan proletaryanın iktidarı, dünya emperyalizminin de baskısıyla iki-üç kat daha deforme olmuştur. Proletaryanın hâkimiyetinin organı olan devlet, emperyalizmden gelen basıncın bir organı haline gelmektedir (diplo-masi, ordu, dış ticaret, fikirler ve âdetler.) Hâkimiyet mücadelesi, tarihsel ölçekte değerlendirildiğinde, proletarya ile bürokrasi arasında değil, proletarya ile dünya burjuvazisi arasındadır. Bürokrasi bu mücadele içinde yalnızca bir aktarma kayışıdır. Mücadele sonucuna ulaşmış değildir. Moskova kliğinin tutucu güvenilirliğini tüm çabasıyla gösterme isteğine rağmen (Stalin'in İspanya'daki karşı devrimci politikaları!), dünya emperyalizmi Stalin'e güvenmiyor, onu aşağılamak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, ilk uygun fırsatta onu devirmeye hazır bir şekilde bekliyor. Hitler, dünya burjuvazisinin Sovyet bürokrasisine karşı takındığı tutumu daha tutarlı ve açık yüreklilikle ifade ediyor. Gücünü de buradan alıyor. Burjuvazi için -faşistler kadar demokratlar için de- Stalin'in karşı-devrimci başarıları yeterli olmuyor; burjuvazi mülkiyet ilişkilerinde tam bir karşı-devrime ve Rusya pazarının açılmasına ihtiyaç duyuyor. Bu gerçekleşmediği müddetçe, burjuvazi, Sovyet devletini kendisine düşman olarak görecektir ve bunda haklıdır.

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki iç rejim baskın olarak burjuva karakterlidir. Ancak emperyalizmin baskısı bu ülkelerdeki ekonomik ve politik yapıyı öylesine değiştirmekte ve çarpıtmaktadır ki ulusal burjuvazi (Güney Amerika'daki politik olarak bağımsız ülkelerde dahi) ancak bir noktaya kadar hâkim sınıf düzeyine yükselebilmektedir. Emperyalizmin geri ülkelerdeki baskısının bu ülkelerin **temel** sosyal karakterlerini değiştirmedeği doğrudur, zira ezen ve ezilen tek ve aynı burjuva toplumunda yalnızca farklı gelişim seviyelerini temsil etmektedir. Yine de İngiltere ile Hindistan, Japonya ile Çin, Amerika Birleşik Devletleri ile Meksika arasındaki fark öyle büyüktür ki, biz ezen ve ezilen burjuva ülkelerini birbirinden kesinlikle ayırırız ve ezilenleri ezenler karşısında savunmayı bir görev sayarız. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin burjuvazisi kısmen egemen sınıf, kısmen de ezilen sınıftır.

Emperyalizmin Sovyetler Birliği üzerindeki baskısının amacı Sovyet toplumunun doğasını değiştirmektir. Mücadele -bugün barışçıl, yarın askeri- mülkiyet biçimleriyle ilişkilidir. Bu mücadelede aktarma mekanizması olma kapasitesiyle bürokrasi, bazen emperyalizme karşı proletaryaya, bazen de proletarya karşısında emperyalizme dayanır. Aynı zamanda, var olan kıt miktarda zorunlu tüketim maddesinin dağıtım mekanizmasını kontrol olanağından acımasızca faydalanarak kendi refahını ve gücünü korur. Bu nedenle proletaryanın hâkimiyeti kısıtlanmış, gemlenmiş, çarpık bir karakterdir.

tere bürünmüştür. Geri kalmış ve yalıtılmış bir ülkede **hâkim** sınıf olan proletaryanın hâlâ **ezilen** bir sınıf olduğu haklı olarak söylenebilir. Ezilmenin kaynağı dünya emperyalizmidir; ezilmenin aktarma kayışı ise bürokrasidir. Eğer “hâkim bir sınıfın aynı zamanda ezilen sınıf olması” ifadesinde bir çelişki varsa, bu düşüncenin yanlışlarından değil, SSCB’deki durumun çelişkisinden kaynaklanmaktadır. Tam da bu sebeple biz tek ülkede sosyalizm teorisini reddediyoruz.

SSCB’nin bir işçi devleti olarak tanınması -bir tür olarak değil de, türün sakatlanması olarak- kesinlikle Sovyet bürokrasisinin teorik ve siyasi bakımından affedilmesi anlamına gelmemektedir. Tam aksine, bürokrasinin gerici karakteri ancak bürokrasinin proletarya karşıtı politikaları ile işçi devletin ihtiyaçları arasındaki çelişki ışığında ortaya çıkarılabilir. Ancak mesele bu şekilde ortaya konulduğunda Stalinist kliğin suçlarını açığa çıkarmamız tam devindirici gücünü kazanabilir. SSCB’nin savunulması yalnızca emperyalizme karşı en üst mücadele anlamına gelmez, aynı zamanda Bonapartist bürokrasiyi yıkma hazırlığı demektir.

SSCB’nin deneyimi işçi devletinin nasıl büyük imkânlara sahip olduğunu, direnme gücünün ne kadar yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak bu deneyim, kapitalizmin ve onun bürokratik acentasının baskısının ne kadar güçlü, proletaryanın tamamen özgürleşmesinin ne kadar zor ve yeni Enternasyonalî uzlaşmaz bir devrimci mücadele ruhuyla eğitmenin ne kadar gerekli olduğunu da gösterir.